

Til:

Forsvarsministeren, Helseministeren og Arbeids- og sosialministeren

Kopi:

Stortingsgruppen til Arbeiderpartiet/Høyre/Senterpartiet/Fremskrittspartiet/Sosialistisk Venstreparti/Kristelig Folkeparti/Venstre/Miljøpartiet De Grønne/Rødt, Forsvarsstaben/HR-avdeling, Veteraninspektøren

Innspill til ny stortingsmelding om veteraner fra Veteranforbundet SIOPS

Veteranforbundet SIOPS - skadde i internasjonale operasjoner (SIOPS) er positive til at det skal utarbeides en ny stortingsmelding om veteraner, og SIOPS takker for muligheten til å gi innspill i dette viktige arbeidet.

St.meld. 34 (2008-09) «Fra vernepliktig til veteran», ble utarbeidet om ivaretagelse av personell før, under og etter deltakelse i utenlandsoperasjoner. Sammen med handlingsplanen (2011-13) og oppfølgingsplanen av 2014, har dette representert et tydelig løft fra Regjeringen for å bedre ivaretagelsen av våre veteraner. Når planperioden fra 2011 (med utvidet virkeperiode) nå går mot slutten, så er det naturlig at det utarbeides en ny veteranmelding 10 år etter den første.

Regjeringens strategi har resultert i mange viktige og positive endringer på veteranområdet de siste 10 år. Spesielt innenfor området med anerkjennelse av våre veteraner, men også innen erstatnings- og kompensasjonsordninger. Det skal myndighetene ha anerkjennelse for, og ny veteranmelding må oppsummere denne positive utviklingen. Men, vi vet også at mange viktige tiltak, særlig innenfor psykisk helse og forskning, ikke er gjennomført. PWC leverte en status på oppfølgingsplanen juni 2017, og de arbeider med en ny rapport for perioden 2017-19. Mange av tiltakene i handlingsplanen og oppfølgingsplanen er generelt formulert, og flere tiltak er også vanskelig å måle effekten av. Oppsummeringen i ny stortingsmelding må derfor være edruelig i sin omtale av status, og forankret i oppnådde resultater dokumentert med fakta, for å kunne skape den nødvendige troverdighet og status for videre utvikling. Forsvarsdepartementet (FD) har i 2019 nedsatt en eksternt ledet arbeidsgruppe som gjennomgår om dagens erstatnings- og kompensasjonsordninger fungerer etter intensjonen. Deres sluttrapport vil først foreligge nærmere årsskiftet, og SIOPS understreker betydningen av at ny veteranmelding må reflektere viktige konklusjoner og anbefalinger fra arbeidsgruppen.

Forsvaret har vært i stor endring siden 2009. Samfunnsutviklingen er i konstant utvikling, og den sikkerhetspolitiske kontekst og trusselbildet er vesentlig forandret siste 10 år. Derfor vil SIOPS fokusere sine innspill på de områder hvor vi fortsatt må kraftsamle for å oppnå den ønskede utvikling, til beste for samfunnet - våre skadde veteraner og deres familier og pårørende.

Oppgaven til våre veteraner har vært å ivareta Norges internasjonale forpliktelser, og trygge vår og andres sikkerhet i krigs- og konfliktsoner i land som Afghanistan, Irak, Syria, Mali, Sudan, Libanon og Bosnia m.fl. De er sendt ut av Stortinget og regjeringen med flagget på skulderen. De veteraner som kommer hjem med fysiske eller psykiske skader – eller utvikler senskader lenge etter endt tjeneste i internasjonale operasjoner – må derfor ha en trygghet om et forutsigbart og troverdig sikkerhetsnett som fanger dem opp på en rettferdig måte.

Derfor må også veteranpolitikken og oppfølgingen forbli forankret på høyeste politiske nivå i Norge, hos regjering og Storting. Ny veteranmelding må reflektere dette på en god måte.

1. Fysisk og psykisk helse

1.1 Kompetanseheving i det sivile helsevesenet

Riksrevisjonens rapporter fra 2014 og 2018 påpekte at kompetansen om veteraners psykiske helse ikke er godt nok tilgjengelig for den sivile helsetjenesten¹. Til tross for planmessig innsats fra myndighetenes side for bedre ivaretagelse av veteraner (Regjeringens handlings- og oppfølgingsplaner 2011 og 2014), er viktige målsettinger for å utvikle kompetanse blant behandlere i den sivile helsetjenesten ikke oppnådd.

SIOPS er kritiske til at enkelte av de viktigste tiltakene i regjeringens handlings- og oppfølgingsplaner knyttet til kompetanseheving i det sivile helsevesenet ikke er gjennomført. Dette gjelder blant annet tiltakene 117, 119, 120, 121 og 123 i handlingsplanen og tiltak 24 i oppfølgingsplanen. Alle disse tiltakene handler om utvikling av kompetanse hos den sivile helsetjenesten.

SIOPS mener kompetanseheving av sivilt helsepersonell må videreføres gjennom fast finansiering av meritterende kurs for leger og psykologer. SIOPS vektlegger at det er avgjørende at de kompetansehevende kursene gjøres meritterende. Erfaring tilsier at leger og psykologer ikke melder seg på kurs som ikke har nødvendig kursgodkjenning fra profesjonsforeningene.

1.2. Institutt for militærpsykiatri og stressmestring (IMPS) og stressmestringsteamene

SIOPS anser IMPS og stressmestringsteamene til FSAN som et godt supplement til den sivile helsetjenesten. Flere veteraner som er i kontakt med SIOPS oppgir at det gir en trygghet at behandlingen foregår i en militær ramme. Det at behandlingen er kostnadsfri og ventetiden er kort medfører at det er lav terskel for å søke hjelp. SIOPS mener det må vurderes om fagmiljøet FSAN/IMPS er sterkt nok i forhold til det reelle behovet.

1.3. Helsekartlegginger

SIOPS er positive til at Forsvaret gjennomfører kartlegginger av veteranenes helse gjennom f.eks. UNIFIL-undersøkelsen, Afghanistan-undersøkelsen og de årlige "Helse for stridsevne" rapportene. Dette gir oss noe helseinformasjon, og kan danne grunnlag for videre forskning. Dette arbeidet må videreføres, og SIOPS mener det må inkludere kartlegging av helsen til veteraner fra alle tjenesteområder etter 1978. SIOPS mener også at Forsvaret må gjennomføre en kartlegging av forekomsten av hørselsskader blant veteraner.

1.4. Kurs i skriving av spesialisterklæringer

SIOPS viser til tiltak 19 i oppfølgingsplanen der det fremkommer at det skal tilbys kurs i skriving av spesialisterklæringer i forbindelse med erstatnings- og kompensasjonssaker. I statusrapporten fra den interdepartementale arbeidsgruppe (IDA)² kommer det fram at det

¹ Riksrevisjonen (2014). Riksrevisjonens undersøkelse av ivaretagelse av veteraner fra internasjonale operasjoner. Dokument 3:9 (2013–2014)

Riksrevisjonen (2018). Riksrevisjonens oppfølging av forvaltningsrevisjoner som er behandlet av Stortinget. Dokument 3:1 (2018–2019)

² IDA har som hovedoppgave å implementere regjeringens oppfølgingsplan. De utgir årlig en statusrapport. Rapporten det vises til her er statusrapport for 2018.

har vært arrangert ett kurs i 2014 og ett kurs i 2016. SIOPS mener det er svært viktig at kurs i skriving av spesialisterklæringer gjenopptas for å sikre den nødvendige kompetanse. Per nå er det et relativt lavt antall fagpersoner med den nødvendige kompetanse, og vi ser også at i flere tilfeller oppstår uenighet mellom SPK og veteranens advokat om hvilken spesialist som skal benyttes. Det er avgjørende for å sikre god deltakelse, at kursene gjøres meritterende med kursgodkjenning fra de aktuelle profesjonsforeningene.

2. Forebygging av skade

2.1. Holdninger og kultur knyttet til psykisk helse

Desto tidligere behandlingsapparatet får kontakt med en veteran som sliter psykisk, desto større er utsiktene til bedring. For stadig tjenestegjørende veteraner er det Forsvaret som er arbeidsgiver, og også den ansvarlige for helseoppfølgingen. Selv om vi vet at Forsvaret gjør mye for å fange opp veteraner som sliter, så er det grunn til å tro at det er mørketall på dette området. Soldatens innstilling om at ting "går seg til" kan gi mistanke om at det underrapporteres symptomer.³ I tillegg fremkommer det at flere norske veteraner som er i stadig tjeneste, ikke ønsker å oppgi at de sliter psykisk. Frykt for framtidig karriere og muligheten til å reise ut på nye oppdrag oppgis ofte som grunn for ikke å søke hjelp⁴. SIOPS uttrykker også bekymring for at et for sterkt fokus på at seleksjon og trening vil redusere antall veteraner med psykiske plager, i ytterste konsekvens kan føre til at terskelen for å melde fra om psykiske plager blir for høy.

Det må iverksettes tiltak som fører til større åpenhet og aksept for psykiske skader. Dersom det skal være lav terskel for å søke hjelp, er større åpenhet og mindre tabu helt avgjørende. Dette arbeidet vil etter vår mening være et viktig forebyggingstiltak. Ny veteranmelding må diskutere denne tematikk.

3. Økonomiske rettigheter

SIOPS er representert i FD sin arbeidsgruppe som i 2019 gjennomgår dagens erstatnings- og kompensasjonsordninger. I det arbeidet har SIOPS fremmet en rekke syn og forslag, og som i sin helhet også spilles inn mot ny veteranmelding som følger:

3.1. Bruk av foreldelse

FD har ved flere anledninger uttalt at det ikke skal påberopes foreldelse hos Statens Pensjonskasse (SPK) i saker der vilkårene for kompensasjon ellers er oppfylt⁵.

SIOPS mener det har skjedd en praksisendring i forhold til påberopelse av foreldelse hos SPK og klagenemnda. Vi er bekymret for den utviklingen vi mener har pågått siden 2016. Dette var første gangen vi var vitne til at foreldelse ble diskutert i en sak. Foreldelse hadde før dette ikke vært tema hos SPK, i klagenemnda eller i domstolene.

Av erfaring vet vi at psykiske belastningsskader oppdages og erkjennes over tid. Dette underbygges også av en rekke forskningsrapporter. Blant annet viser den omfattende danske undersøkelsen, som har fulgt kontingent 7 i Afghanistan over flere år, at andelen

³ Riechelt, Jon (2016) Håndbok i militærpsykiatri. Bergen: Fagbokforlaget.

⁴ Johnsen, Grethe E. & Hans Jakob Bøe (2016). Norske afghanistanveteraner: stigma, barrierer og helsehjelp. Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 53, nummer 10.

⁵ Se nettartikkel på SIOPS' hjemmeside der det henvises til korrespondanse mellom FD og SIOPS. URL: <https://www.siops.no/artikler/klagenemnda-p%C3%A5beroper-foreldelse-selv-om-vilk%C3%A5rene-for-kompensasjon-syntes-%C3%A5-v%C3%A6re-oppfylt/p4>

veteraner med psykiske lidelser fortsetter å stige i årene etter hjemkomst⁶. Mange av veteranene SIOPS er i kontakt med forteller om langvarige psykiske plager som strekker seg over flere år uten at de nødvendigvis selv oppfatter hvor omfattende disse plagene er. Opplevelser og erfaringer fra INTOPS kan ha dukket opp som tema i kontakt med helsetjenesten og dette kan ofte være et element man tenker på uten at det fremstår som klart at det er det som er årsaken til plagene. Begrepet psykiske senskader er her viktig.

SIOPS har som hovedmål å få fjernet foreldelsesbestemmelsen i saker som faller inn under den særskilte kompensasjonsordningen og Forsvarsloven § 55. Dersom foreldelse skal benyttes i veteransaker må praksisen være liberal. Det vi si at kravet om «nødvendig kunnskap om skaden og den ansvarlige» etter foreldelsesloven § 9, tidligst kan være oppfylt på det tidspunkt det er utarbeidet en spesialisterklæring som slår fast at man er påført en varig psykisk belastningsskade forårsaket av tjenesten i internasjonale operasjoner. I tillegg må skaden ha medført varig uførhet etter vedtak fra NAV.

3.2. Spesialistvurderinger i erstatnings- og kompensasjonssaker

SIOPS mener det i løpet av de senere årene har skjedd en praksisendring hos SPK og i klagenemnda, med å tilsidesette spesialisterklæringer som konkluderer med positiv årsakssammenheng mellom tjenesten og de psykiske plagene til veteranen. SIOPS er sterkt kritisk til denne utviklingen.

Vi baserer vår bekymring på en rekke tilbakemeldinger fra advokater og veteraner. SIOPS har selv fått innsyn i flere saker der det er tilfelle at spesialisterklæringer som konkluderer med positiv årsakssammenheng tilsidesettes. Denne problemstillingen ble omtalt i fagbladet Juristen tidligere i år⁷.

Som kjent må en veteran som skal oppfylle kravene om kompensasjon/erstatning oppfylle to krav om årsakssammenheng. For det første må det være årsakssammenheng mellom tjenesten og de psykiske plagene. For det andre må disse plagene være årsaken til arbeidsuførheten. Den første vurderingen er langt på vei en medisinsk vurdering, mens den andre er en juridisk vurdering. I saker der SPK tilsidesetter den medisinske vurderingen, og er uenige i spesialisterklæringer som konkluderer med positiv årsakssammenheng, må det innhentes en ny og uavhengig erklæring. Dette vil sikre en bedre kvalitetskontroll ift dagens praksis hvor det ikke synes å være noen forutgående dialog når spesialisterklæringer tilsidesettes av SPK eller nemnda. I saker der det foreligger flere erklæringer, og der disse erklæringene konkluderer med både positiv og negativ årsakssammenheng, bør det vurderes om det skal innhentes en ny vurdering.

3.3. Krigsskadepensjon

SIOPS mener tiden er moden for å innføre en modernisert form for krigsskadepensjon. Det er store forventninger i veteranmiljøet til at man finner en fremtidig løsning på spørsmålet om krigsskadepensjon. Dette er en sak som allerede har vært diskutert lenge. SIOPS mener det er naturlig med en ordning som adresserer årsaken til skaden og utfordringene etter tjeneste, og mener derfor at en modernisert form for krigsskadepensjon må innføres.

En krigsskadepensjon vil også vise at samfunnet anerkjenner innsatsen for Norge i internasjonale operasjoner, og tar ansvar for krigens kostnader og hvilke konsekvenser dette

⁶ Karstoft, K.I., Nielsen, A.B.S. & Andersen, S.B., 2017. ISAF7 – 6,5 år etter hjemkomst. Ringsted: Veterancentret.

⁷ Letvik, Tore (2019). Militærveteranenes advokat. Juristen. Nummer 3.

har for den enkelte veteran. En krigsskadepensjon vil etablere et mer forutsigbart og et mer oversiktlig system for dagens og fremtidens veteraner.

3.4. Fysiske og psykiske senskader må sidestilles

Det er som kjent etablert en særskilt kompensasjonsordning for psykiske belastningsskader som følge av deltakelse i internasjonale operasjoner. Denne ordningen er en viktig anerkjennelse for veteraner som har pådratt seg psykiske senskader, og det er en viktig erkjennelse av at deltakelse i internasjonale operasjoner kan gi varige psykiske ettervirkninger.

Det finnes imidlertid ikke en egen kompensasjonsordning for fysiske senskader som for eksempel hørselskader/tinnitus, kreft, stråling og nerveskader. SIOPS har særlig arbeidet med problematikken rundt hørselsskade. Vi har eksempler på veteraner som har fått påvist hørselsskade som følge av tjenesten i Libanon på 1980-tallet, men som får avslag på søknad om erstatning med begrunnelse om at kravet er foreldet. SIOPS mener dette kan unngås dersom det innføres en egen kompensasjonsordning som innbefatter fysiske senskader. En sidestilling av fysiske og psykiske senskader vil oppfattes som rettferdig og anerkjennende. Dette må diskuteres i ny stortingsmelding.

3.5. Økonomisk veiledning ved utbetaling av høye kompensasjons- og erstatningssummer

Gjennom flere års arbeid med veteraner som har fått utbetalt erstatning og kompensasjon har vi erfart at enkelte forvalter midlene på en svært uheldig måte. Dette har vi ikke minst erfart gjennom vårt prosjekt "Økonomisk Overblikk", der vi har bistått noen veteraner som i løpet av få år dessverre har rotet bort flere millioner kroner, og i tillegg pådratt seg høy gjeld. Dette blir en tung tilleggsbelastning for noen som allerede befinner seg i en utfordrende livssituasjon. SIOPS mener derfor at det bør innføres en ordning med tilbud om økonomisk veiledning ved utbetaling av høye kompensasjons- og erstatningssummer.

3.6. Klageadgang for veteraner som har blitt skadet etter 2010

SIOPS viser til innstilling 28 S. (2018 - 2019) fra utenriks- og forsvarskomiteen der Stortinget ber regjeringen etablere en klageordning for veteraner som har deltatt i internasjonale operasjoner etter 2010 og pådratt seg psykiske skader. Etableringen av en klageordning inngår i mandatet til arbeidsgruppen i FD, og SIOPS har spilt inn våre synspunkter på hvordan klageordningen bør organiseres. Det haster imidlertid med å få denne ordningen på plass.

3.7. Saksbehandlingstid i Statens Pensjonskasse og klagenemnda

I enkelte saker er det uforholdsmessig lang ventetid i SPK og klagenemnda. For veteraner som må vente i flere år (4-7 år er ikke unormalt) før de får avklart sin sak, er det som å sette "livet på vent", og det er en meget belastende situasjon å være i. Det bør derfor innføres tiltak og rutiner som gjør saksbehandlingstiden så kort som mulig.

4. Arbeidsliv generelt og innføring av ny spesialistordning (OR) i Forsvaret

4.1. Mulige fremtidige utfordringer knyttet til innføring av ny spesialistordning i Forsvaret

Forsvaret innfører en ny spesialistordning (OR), hvor fremtidens spesialister skal ha en horisontal karriere med lang ståtid. Mange av disse blir tilsatt på kontrakter til de er 35 år (T35). Det er flere aspekter som er tilknyttet til innføringen av OR i Forsvaret som må diskuteres nærmere. SIOPS ser to viktige forhold spesielt.

- Viktigheten av å komme seg inn i sivilt arbeid etter endt militær karriere
- INTOPS-belastning for fremtidige spesialister (både for T35 og T60)

Dette må drøftes i ny stortingsmelding og følges opp med undersøkelser og forskning over tid.

4.2. Kompetansemiljøet for veteraner i NAV

Det etablerte kompetansemiljøet på NAV Elverum er viktig både for skadde veteraner, og for andre NAV kontorer i landet. Kompetansemiljøet er derimot lite (tre personer) og sårbart. SIOPS mener derfor at NAV må sikre nødvendig videreføring av kompetansen over tid.

I Oslo og Akershus var det en kort periode en midlertidig prosjektstilling som veterankontakt i NAV. Tiltaket var veldig positivt og høstet mange lovord fra skadde veteraner og SIOPS. Det var derfor overraskende å registrere at prøveordningen uten forvarsel ble stoppet sommeren 2018, og før evaluering av prosjektet var foretatt. I revidert nasjonalbudsjett i år ble prøveprosjektet reetablert over en to-års periode. SIOPS mener at veterankontakt i NAV for Oslo og Akershus må etableres permanent med fast finansiering for å unngå dagens usikkerhet.

5. Tiltak og nettverk for pårørende

En viktig forutsetning for at veteraner skal ha en trygg ramme rundt seg er at deres familier og pårørende også blir ivaretatt. Vanskelige hjemmeforhold kan påvirke både evnen til å løse oppdrag ute og til å bearbeide inntrykkene etter utenlandsoppdrag. Eksempelvis viste Afghanistan-undersøkelsen (2012), at flere av respondentene opplevde det som belastende med familiens bekymringer mens de var ute på oppdrag.

Ifølge sluttrapporten for "Pilotprosjekt Østerdalen" ble det funnet at utenlandstjeneste er forbundet med økt psykososialt stress hos familien, og ofte med påfølgende psykiske problemer⁸. Dette gjelder både før, under og etter deployering. Slike stressreaksjoner hos både veteraner og ektefeller/samlivspartner, kan gjensidig påvirke hverandre og medføre samlivskonflikter, manglende eller dårlig støtte etter hjemkomst, og vanskeligheter med å tilpasse seg et sivilt liv hos veteraner. Det er derfor god grunn til å tro at et negativt hjemmemiljø trolig vil være med på å opprettholde psykosomatiske plager hos veteranene, ikke minst at det er belastende for familien å "få hjem" en skadd veteran⁹. SIOPS mener derfor det er viktig å ta godt vare på de som blir igjen hjemme, og som blir påvirket av at deres nærmeste reiser ut i internasjonale operasjoner.

Forsvaret har gjort gode tiltak med opprettelse av familiekoordinatorer som både er ivaretagende og forebyggende. Nettverksbyggende tiltak i forkant av deployering kan være med på å skape kontakt for familiene som er igjen hjemme, og det kan være et viktig støtteapparat når veteranene kommer hjem igjen. Dette tilbudet burde ivaretas, videreutvikles og styrkes.

Vi vet av erfaring at å møte andre som har lik erfaring, og forståelse for hva man går gjennom, er viktig og det har en egenverdi. SIOPS mener derfor det er bekymringsverdig at det ikke eksisterer et sivilt nettverk for pårørende som også ivaretar de veteranfamiliene som ikke lenger er tjenestegjørende. Noen frivillige veteranorganisasjoner har delvis familieivaretagelse som sitt oppdrag, men dette er hverken et landsdekkende tilbud eller deres primæroppgave. SIOPS mener derfor det må etableres et felles pårørendenettverk som sikres drift.

⁸ Sluttrapport, Pilotprosjekt Østerdalen (2014), s. 13.

⁹ Sluttrapport, Pilotprosjekt Østerdalen (2014), s. 13.

6. Oppfølgingsansvar lokalt og nasjonalt

Det er positivt at stadig flere kommuner nå utvikler sin kommunale veteranplan, eller i samarbeid med sine nabokommuner. Videre at det opprettes stadig flere kommunale veterankontakter, for det er i det kommunale helse-Norge som veteranene i all hovedsak skal følges opp.

Samtidig er SIOPS bekymret for at det kan skje en gradvis ansvarspulverisering ved at man legger for stor vekt på veteranplanene. Det er regjering og Storting som sender våre soldater ut i internasjonale operasjoner, og derfor må veteranpolitikken og oppfølgingen fortsatt være forankret på øverste strategiske nivå. SIOPS er opptatt av at veteranplanene får et substansielt og konkret innhold, som gir merverdi for oppfølgingen av de veteraner som bor i kommunen. Derfor må man være svært forsiktig med å måle effektoppnåelsen på dette området bare ved å telle antall kommunale veteranplaner som er utarbeidet på landsbasis.

Det er videre en utfordring at det ikke følger konkrete ressurser med i en veteranplan i form av kompetanse, arbeidskraft eller økonomi. Når det identifiseres viktige kommunale tiltak i veteranplanen lokalt, må det også øremerkes midler og utarbeides en plan som sikrer gjennomføring. Videre må veteranplaner evalueres og justeres med jevne mellomrom.

7. Forskning/undersøkelser

Et godt kunnskapsgrunnlag er viktig for å kunne sette inn de rette tiltakene, ha den rette kompetansen og gi den beste behandlingen. PWC påpekte i sin rapport fra 2017 at det fortsatt var bruk for mer kunnskap og statistikk om tema relatert til de som gjør, eller har gjort internasjonal tjeneste. SIOPS registrerer at det siden den gang likevel ikke har blitt gjennomført noen større former for forskning på feltet.

Det er et viktig poeng at kunnskapsgrunnlaget skal være grundig, oppdatert og relevant. Derfor vil det alltid være et behov for ny kunnskap innenfor ulike felt. I tillegg har det blitt tatt opp i flere anledninger at vi mangler konkret kunnskap fra norsk kontekst, som er avgjørende for å forstå hvilke behov norske veteraner og deres pårørende har. Vi mener derfor det ikke er oppnådd tilfredsstillende resultater av tiltak 27 i oppfølgingsplanen, og at dette nå må tas på alvor. SIOPS er tydelig på at vi vet for lite om våre veteraner i Norge.

7.1. Ansvar for kunnskapsutvikling

I oppfølgingsplanen har det blitt tildelt ansvar til ulike departementer og etater for gjennomføring av forskningsprosjekter, og ofte har flere aktører blitt utpekt med ansvar. I tillegg har NKVTS blitt tildelt en rolle inn i arbeidet med kompetanseheving og kunnskapsutvikling. Slik SIOPS oppfatter det, har dette dessverre medført uklarheter og en fastlåst situasjon med hensyn til å sikre finansiering og gjennomføring av konkrete forskningsprosjekter. Det er uheldig at behovet for ny kunnskap ikke er blitt fulgt opp av de ansvarlige departementer, i tråd med Regjeringens intensjon, i henhold til tiltak 27 i oppfølgingsplanen.

7.2. Samarbeid mellom Forsvaret og sivile forskningsmiljø

Ansvar for veteraner ligger både på Forsvaret og på det sivile samfunn. Derfor er det av avgjørende betydning at Forsvaret samarbeider med sivile forsknings- og kompetansmiljøer, og at de er i stand til å dele datamateriale og informasjon som danner grunnlag for videre forskning. Dette vil gi den nødvendige helhet i veteranforskningen nasjonalt, og det er ikke tilstrekkelig eller tilfredsstillende at veteranforskning i all hovedsak bare foregår i regi av Forsvaret. For å sikre nødvendig troverdighet rundt veteranforskningen, må den være helhetlig og i en militær - sivil ramme. Det er i det sivile helsevesen at våre skadde veteraner, pårørende og barn skal få sin behandling og følges opp, derfor må det også forskes på veteranhelse i sivil sektor.

Forsknings samarbeidet mellom Forsvarets sanitet og NKVTS (ref tiltak 27 i oppfølgingsplanen) synes ikke å ha blitt fulgt opp iht regjeringens intensjoner. SIOPS etterlyser derfor en kvalitetssikret, finansiert og realiserbar militær-sivil forskningsplan som baserer seg på samarbeid. Vi må vite hva vi skal forske på, når, hvorfor, hvem som skal forske og hvordan data skal brukes i ettertid.

7.3. Forskning på pårørende og barn av veteraner

Til tross for at forskning på veteranfamilier har blitt trukket frem som svært viktig i en rekke sammenhenger, gjenstår det å gjennomføre dette. Etter en systematisert gjennomgang av både norsk, nordisk og amerikansk forskning på området ble det konkludert med at det fortsatt finnes for lite kvalitativ forskning på familienes belastning før, under og etter deployering, samt effekten av de tiltakene som er satt inn blant de nordiske landene¹⁰. Dette mener SIOPS må prioriteres slik at det kan skape et bedre grunnlag for både Forsvaret og det sivile helse-, og hjelpeapparatet.

Dette er også et uttalt mål i oppfølgingsplanens tiltak 25. Årsaken til at dette ikke har blitt gjennomført er uvisst, men manglende finansiering og uklart ansvar på departementsnivå for å sikre dette har vært nevnt som årsak. SIOPS mener det er svært uheldig at det uttalte behovet for kunnskapsutvikling på familieområdet, med utgangspunkt i norske forhold, ikke er igangsatt.

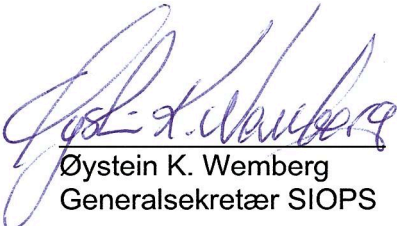
7.4. Forslag til videre forskning

Forsvaret er i stadig utvikling og den sikkerhetspolitiske situasjonen endrer seg. Norge bidrar inn i nye operasjonsområder og konfliktsoner, og det er umulig å forutsi hvor vi kommer til å sende soldater i fremtiden. SIOPS er mest opptatt av å kunne finne ut hvordan soldatene og personell opplever utenlandstjenesten, og hvordan de har det i etterkant. Derfor mener SIOPS det vil være nyttig å benytte seg av muligheten til å gjennomføre flere kohortundersøkelser i fremtiden, for å kunne følge en hel kontingent eller deployering over tid. Spesielt psykiske senskader tar tid for veteranen å oppdage, og SIOPS mener det er bedre å se utviklingen over tid enn bare kartlegginger med få innsjekkspunkter.

Dette vil også gi et grundig innsyn i hvordan en gruppe som har gått gjennom samme selektering, trening og utvelgelse, og samme misjonsoppdrag, reagerer på tjenesten og kan være med på å gi et godt oppfølgingsprogram.

I tillegg mener SIOPS det er på høy tid å foreta en datasammenstilling med levekårsindikatorer.

Oslo, 4. September 2019

Øystein K. Wemberg
Generalsekretær SIOPS

Gisle Bruknapp
Rådgiver SIOPS

Marie Gjerde Rolandsen
Rådgiver SIOPS

Arne Ørum
Rådgiver SIOPS

¹⁰ Regionsenteret for barn og unges psykiske helse, Helseregion Øst og Sør (RBUP), 2016. Familiemessige utfordringer knyttet til deltakelse i internasjonale operasjoner.

Litteratur

Afghanistanundersøkelsen (2012). Oslo: Forsvarets sanitet.

Evaluering av Regjeringens oppfølgingsplan "I tjeneste for Norge" (2017). Oslo: PWC

Innst. 28 S (2018–2019). Innstilling fra utenriks- og forsvarskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentant Bjørnar Moxnes om å sikre ankerett for veteraner i erstatningssaker om personskader, og om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Audun Lysbakken, Karin Andersen, Nicholas Wilkinson og Petter Eide om å sikre veteraner i internasjonale operasjoner etter 2010 klageadgang på vedtak i erstatningssaker om psykiske skader som følge av utenlandstjeneste.

Johnsen, Grethe E. & Hans Jakob Bøe (2016). Norske afghanistanveteraner: stigma, barrierer og helsehjelp. Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 53, nummer 10.

Karstoft, K.I., Nielsen, A.B.S. & Andersen, S.B., (2017). ISAF7 – 6,5 år etter hjemkomst. Ringsted: Veterancentret.

Kornør, H., Johansen, S., Ludvigsen, K.H. Biedilæ, Hammerstrøm, K., H., Axelsdottir, B. & Reinholdt, N.P. (2016). Familiemessige utfordringer knyttet til deltakelse i internasjonale operasjoner. En systematisk oversikt. Oslo: Regionsenter for barn og unges psykiske helse, Helseregionen Øst og Sør (RBUP).

Letvik, Tore (2019). Militærveteranenes advokat. Juristen. Nummer 3.

Notat om forskning på personell etter deltakelse i internasjonale operasjoner (2013). Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter for vold traumatisk stress.

Oppfølgingsplanen "I tjeneste for Norge". Statusrapport fra den interdepartementale arbeidsgruppen 2018. (2019). Oslo: Forsvarsdepartementet.

Riechelt, Jon (2016) Håndbok i militærpsykiatri. Bergen: Fagbokforlaget.

Riksrevisjonen (2018). Riksrevisjonens oppfølging av forvaltningsrevisjoner som er behandlet av Stortinget. Dokument 3:1 (2018–2019)

Riksrevisjonen (2014). Riksrevisjonens undersøkelse av ivaretagelse av veteraner fra internasjonale operasjoner. Dokument 3:9 (2013–2014)

Sluttrapport Pilotprosjekt Østerdalen (2014). Oslo: Forsvardepartementet.

